

การสร้างจริยธรรมของสถานศึกษาที่ได้รับรางวัล การจัดจริยศึกษาดีเด่นระดับประถมศึกษาในภาคใต้ Ethics Development of Schools Winning Outstanding Ethics Education Management Award's at Primary Level in Southern Thailand

สุรเชษฐ์ ชีระมณี* Surachet Chiramanee

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยที่ต่อเนื่องจากงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษามา คือ เรื่อง กระบวนทัศน์ทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (Ethical Paradigms of Prince of Songkla University's Students) เมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งงานวิจัยดังกล่าว พบว่า นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเหล่านี้ จริยธรรมที่เขายึดถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันได้มาจากการอบรมสั่งสอนของครูในขณะที่เขาศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าโรงเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 สร้างจริยธรรม (หรือพัฒนาจริยธรรม) กันอย่างไร ผู้วิจัยต้องการหาแนวทางการสร้างจริยธรรมที่ผ่านการลองผิดลองถูกแล้ว จนพบแนวทางที่ประสบผลสำเร็จ คือ ผู้ดำเนินงาน ได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียนและครูได้รับรางวัลการจัดจริยศึกษาดีเด่น เพื่อจะได้นำแนวทางที่ถูกต้องนี้ไปเผยแพร่ต่อไป การศึกษานี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

สรุปผลจากการวิจัยนี้ได้ว่า การสร้างจริยธรรมซึ่งจะทำให้เกิดผลสำเร็จนั้นประกอบ ด้วย ขั้นตอนและปัจจัยที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

1. การเลือกจริยธรรมที่จะสร้าง (หรือพัฒนา) ควรเลือกเป็นกลุ่ม เพราะจริยธรรมแต่ละอย่างจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การเลือกสร้างจริยธรรมเดี่ยว ๆ จะไม่ได้ผลดี งานวิจัยนี้พบว่า มีจริยธรรม 5 กลุ่ม ที่ได้รับความสนใจ (เน้น) ได้แก่ การมีมารยาทและ

* รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90112

ไม่ประพฤติด่วงความสัจสุจริต การรักษาวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และการเห็นแก่ประโยชน์สุขของผู้อื่น

2. การใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจริยธรรมพบว่า มี 32 กิจกรรม โดยอาจใช้หลายกิจกรรมมาร่วมกันและควรเลือกช่วงเวลาให้เหมาะสม

3. มีระบบสนับสนุน ในการพัฒนาจริยธรรมควรได้รับความสนใจและสนับสนุนจากผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้บริหารในระดับชั้นที่สูงขึ้นไป

4. เลือกผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ครู ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด โดยพิจารณาจากภูมิหลังที่เป็นผู้มีความสนใจด้านศาสนามาตั้งแต่เด็ก และมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานด้านนี้

5. มีระบบติดตามผล ประเมินผล และนำปัญหาามาแก้ไข แล้วนำไปปฏิบัติเช่นนี้เรื่อยไป

6. การสร้างจริยธรรมจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องกันไป เพราะการปลูกฝังด้านจิตใจต้องใช้ความสม่ำเสมอ และเป็นเวลานาน

คำสำคัญ: การสร้างจริยธรรม โรงเรียนที่ได้รับรางวัล ระดับประถมศึกษา ภาคใต้ของประเทศไทย

Abstract

This study is a sequel to the researcher's another study on ethics in 2002, "Ethical Paradigms of Prince of Songkla University Students", which found that the ethics these university students had were those taught to them in primary school, Pratom (Grade) 4-6.

The researcher was interested in finding out how primary schools students develop their ethics. The researcher wanted to establish an ethics-developing approach which, through a process of trial and error, had proved successful. The approach would lead to awarding administrators and teachers for Outstanding Ethics Education Management. This Qualitative Research employed indepth interview for data collection.

Results : *Successful ethics development should consist of the following stages and factors.*

1. The ethics chosen for developing must be clustered together as each of the ethics is related to one another. Choosing individual ethic may not be effective. According to this study, the 5 most emphasized types of ethics are (1) having manners and behaving with integrity, (2) having discipline, (3) responsibility, (4) being honest and (5) being selfless, respectively.

2. Activities can be used to develop ethics. Altogether there are 32 activities recommended in this study. A combination of activities should be employed and at appropriate times.

3. There should be a support system from the school directors and higher-level administrators.

4. The change should be lead by the teachers as they are the most important figures in ethics development. Teachers who are involved should be those who have been deeply religious since their childhood and have had the determination to work in areas of ethics development.

5. There should be an evaluation system, in which solution continuously can be put into practice.

6. Ethics development should be an on-going process as ethics development takes time.

Keywords: Ethics Development, Schools Winning Award, Primary Level, In Southern Thailand

บทนำ

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้เข้ามาสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว รุนแรง และรอบด้าน ได้นำพาวัฒนธรรมเข้ามาด้วย การมุ่งแสวงหาวัตถุนำมาซึ่งการแข่งขัน เรายกย่องนับถือการมี วัตถุมาก การให้ความสำคัญกับจิตใจจึงลดน้อยลง ปัญหาด้านจริยธรรมจึงเกิดขึ้นในสังคมไทย

การให้ความสำคัญกับจริยธรรมของสังคมไทยมีความเด่นชัดมากในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตลอด 7 แผนที่ผ่านมาได้ประสบความสำเร็จ ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวเป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันได้ก่อให้เกิด ผลเสียแก่สังคมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดปัญหาความหย่อนยานทางด้าน ศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย ไม่เคร่งครัดในการปฏิบัติตามกฎหมาย ทำให้การพัฒนาในแผนฯ 8 จึงเน้นที่ “คน” เป็นศูนย์กลาง ให้ทุกคนในสังคมได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ ให้คนเป็นผู้ขึ้นนำ มีส่วน

4

ร่วมและมีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาเพื่อให้คนมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และรักความเป็นไทย (สำนักนายฯ, แนวคิดของแผนฯ 8)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศ คือ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักยึดเพื่อให้การพัฒนาขยายทางสายกลางที่จะนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเองได้ รู้เท่าทันโลก สร้างสังคมคุณภาพเพื่อสร้างคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึกสาธารณะ การสร้างคนให้แก่สังคม จะต้องสร้างให้เป็นคนเก่ง และเป็นคนดีด้วย

การสร้างจริยธรรมที่จะเกิดผลดีขึ้นอยู่กับช่วงอายุของคน จริยธรรมที่ปลูกฝังให้แก่เด็กในช่วงวัย 9-12 ปี หรืออยู่ชั้น ป.4-ป.6 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญมาก และเด็กวัยนี้ส่วนมากจะใช้เวลาอยู่ในโรงเรียน เด็กวัยนี้มีความเคารพเชื่อฟังครูมากกว่าพ่อแม่ การอบรมสั่งสอนของครูจะทำให้เด็กเชื่อฟัง ในขณะที่พ่อแม่ไม่มีเวลา เพราะยุ่งกับการทำมาหากิน และยกให้เป็นหน้าที่ของครูในการอบรมจริยธรรม

ในการศึกษานี้ได้เลือกศึกษาโรงเรียนและครูที่ได้รับรางวัลการจัดการจัดจริยศึกษาดีเด่น ซึ่งเป็นโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 การศึกษาจากโรงเรียนและครูที่ได้รับรางวัลเหล่านี้จะทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปเผยแพร่ให้แก่โรงเรียนและครูชั้นประถมในต่าง ๆ เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการสร้าง (หรือพัฒนา) จริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เด็ก ซึ่งจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมของสังคมต่อไป

ปัญหาวิจัย/โจทย์วิจัย (Research Problems)

ในการศึกษานี้ได้ตั้งโจทย์วิจัยหรือประเด็นคำถามที่ต้องการหาคำตอบจากการวิจัยเอาไว้ 3 ข้อ ดังนี้

1. โรงเรียนใน 14 จังหวัดภาคใต้ ที่ได้รับรางวัลการจัดการจัดจริยศึกษาดีเด่นให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 เน้นการสร้าง (หรือพัฒนา) จริยธรรมอะไร มีวิธีการสร้างที่ได้ผลดีอย่างไร และมีปัญหาในการดำเนินงานอย่างไรบ้าง

2. ครูใน 14 จังหวัดภาคใต้ ที่ได้รับรางวัลผลงานด้านจริยศึกษาดีเด่นสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 เน้นการสร้าง (หรือพัฒนา) จริยธรรมอะไร มีวิธีการสร้างที่ได้ผลดีอย่างไร และมีปัญหาในการดำเนินงานอย่างไรบ้าง

3. ครูและผู้บริหาร (ผู้อำนวยการโรงเรียน) ที่ได้รับรางวัลผลงานด้านจริยศึกษาดีเด่น (ในข้อ 2) มีปัจจัยอะไร ภูมิหลัง ประสบการณ์ชีวิตตั้งแต่วัยเยาว์ บุคคลที่มีอิทธิพลในการปลูกฝัง

จริยธรรมและอื่น ๆ เป็นอย่างไร ที่ทำให้มีความมุ่งมั่นและรักในการอบรมสั่งสอนนักเรียนทางด้านจริยธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

1. เพื่อสำรวจจริยธรรมที่ทางโรงเรียนและครูได้มีการสร้างและวิธีการที่ใช้สร้างให้แก่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา (ป.4-ป.6) ของโรงเรียนและครูที่ได้รับรางวัลการจัดจรรยาศึกษาดีเด่นในภาคใต้ ช่วงปี พ.ศ. 2540-2544
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการสร้างจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา (ป.4-ป.6)
3. เพื่อศึกษามูลเหตุปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังการทำงานด้านจริยธรรมของครูที่ได้รับรางวัลผลงานด้านจรรยาศึกษาดีเด่น

สมมติฐานการวิจัย (Research Hypothesis)

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัยข้อ 1 และ 2 ใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถาม

ส่วนโจทย์วิจัยข้อ 3 ใช้ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและตั้งเป็นข้อสมมติฐานชั่วคราว (Working hypothesis) ดังนี้

“ภูมิหลังของชีวิตตั้งแต่วัยเยาว์ บุคคลสำคัญในครอบครัวที่เคร่งครัดในจริยธรรม และเป็นผู้อบรมสั่งสอน ครู (ผู้ถูกวิจัย) มาตั้งแต่เด็กจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ ครู (ผู้ถูกวิจัย) มีจิตใจที่มุ่งมั่นและรักในการทำงานด้านจริยธรรม”

นิยามศัพท์เฉพาะ (Term Definition)

จริยธรรม (Ethics) หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี ที่สมควร

โรงเรียนที่ได้รับรางวัลการจัดจรรยาศึกษาดีเด่นระดับประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่มีการสอนในระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6) และผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ในระดับจังหวัดและระดับกระทรวงศึกษาธิการว่า มีความเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ในประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2534-2543 ที่ใช้พิจารณาให้รางวัล

ครูผู้มีผลงานด้านจรรยาศึกษาดีเด่น หมายถึง ครูที่สอนหรือนำเสนอผลงาน (ได้แก่ เอกสารประกอบการสอน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ) ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ในระดับจังหวัดและระดับกระทรวงศึกษาธิการว่ามีความเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ในประกาศกระทรวงศึกษาธิการปี พ.ศ. 2534-2543 ที่ใช้พิจารณาให้รางวัล

6

ขอบเขตของการศึกษา (Scope of Study)

1. ด้านพื้นที่การศึกษา ได้แก่ 14 จังหวัดภาคใต้
2. ด้านหน่วยที่ศึกษา ได้แก่ โรงเรียนและครูที่มีการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 และได้รับรางวัลด้านการจัดจรรยาวิชาดีเด่นจากกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2540-2544 (5 ปี)
3. ด้านระเบียบวิธีวิจัย ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. งบประมาณในการทำวิจัยนี้มีจำนวนจำกัดและไม่เพียงพอ ในการวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องเดินทางไปเก็บข้อมูลภาคสนามหลายครั้งและทำให้ข้อมูลแต่ละรายอยู่ต่างจังหวัด การเก็บข้อมูลแต่ละรายจะใช้เวลามาก ทั้งการเดินทางและการสัมภาษณ์ เป็นต้น
2. ระยะเวลา เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้เวลามากในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการเขียนวิเคราะห์ผลการวิจัย ทำให้ใช้เวลาทำวิจัยนี้ค่อนข้างนาน (ประมาณ 1 ปี 6 เดือน)

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เหตุผลของการเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ
การวิจัย (Research) คือ กระบวนการในการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยเทคนิควิธีการของศาสตร์ต่าง ๆ เข้าช่วยเพื่อนำมาตอบปัญหาที่ตั้งไว้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2543: 2)

ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและนักวิจัยต้องการค้นหาแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

- 1.1 ปฏิกฐานนิยม (Positivism) เป็นความจริงหรือความรู้ที่มีอยู่ด้วยตัวของมันเอง เป็นอิสระจากผู้รู้ มีลักษณะเป็นวัตถุวิสัย (objective) จึงมีความเป็นสากลและมีเพียงหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นโลกทัศน์แบบวิทยาศาสตร์จึงใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (พินลพวรรณ อิศรภักดี, 2546: 2)

- 1.2 ปรากฎการณ์นิยม (Phenomenology) เป็นความจริงหรือความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมามีลักษณะเป็นอัตวิสัย (subjective) มีลักษณะเฉพาะตามบริบทระหว่างความจริงกับผู้ค้นหา จึงมีความหลากหลายซึ่งเป็นโลกทัศน์แบบมนุษยศาสตร์ จึงใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (พินลพวรรณ อิศรภักดี, พึ่งอ้าง)

ปรากฎการณ์นิยมในทางสังคมและวัฒนธรรมมี 2 ระดับ (ชยันต์ วรรณะภูติ, 2537: 31-32) คือ

1. ระดับผิวหน้า หรือหน้าบ้าน (Front Region) ได้แก่ สภาพที่เห็นได้ทางกายภาพ รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางตา (มองเห็น) ทางหู (ได้ยินเสียง) เป็นต้น

2. หลังบ้าน (Back Region) ได้แก่ เพื่อค้นหาความหมายซ่อนเร้น มีเหตุผลเชิงลึก ต้องการคำอธิบายที่ลึกซึ้ง (Interpretative) (อมรา พงศาพิชญ์, 2537: 13) คำถามที่ต้องการคำตอบ (การค้นคว้า) นั้น จะถามว่า ทำไม (Why) และอย่างไร (How) เช่น ประวัติการดำเนินชีวิตตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น การเก็บข้อมูลจึงต้องอาศัยผู้รู้เรื่องนั้น ๆ ดี (Key Performance) และเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์นั้นในลักษณะของคนใน (emic) การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการที่จะหาคำตอบในระดับที่ 2 (หลังบ้าน) เป็นสำคัญ

2. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม และสมควรตามหลักศาสนาและจารีตประเพณี โดยกระทำต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

จริยธรรมจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศาสนา เนื่องจากการประพฤติตนที่ดีหรือการมีจริยธรรมที่ดี ก็คือ การปฏิบัติตามหลักของศาสนานั้นเอง

3. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้าง (หรือพัฒนา) จริยธรรม

3.1 ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวกับการสร้างจริยธรรม มีดังต่อไปนี้ คือ

3.1.1 ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการทางจริยธรรม นักจิตวิทยาชื่อไวท์ (Wright) ได้อธิบายแนวความคิดของทฤษฎีนี้ว่า สังคมมีส่วนในการปั้นพฤติกรรมของมนุษย์เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้ว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี โดยการเลียนแบบผู้ที่ใกล้ชิด (identification) ซึ่งมีอำนาจและเป็นพี่ของเขา

ฮอฟแมน (Hoffman) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เสริมว่า เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากผู้ใหญ่ที่สั่งสอนโดยรับมาทั้งสิ่งที่ตั้งใจสอนและไม่ตั้งใจจะสอน การเลี้ยงดูด้วยความรัก ความอบอุ่น การลงโทษ และวิธีอื่น ๆ จะมีผลต่อจริยธรรมของเด็กโดยตรง

3.1.2 ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ จอง ปิอาเจต์ (Jean Piaget) ได้แบ่งขั้นพัฒนาการจริยธรรม เป็น 3 ขั้น คือ

1. ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 2 ขวบ เป็นขั้นที่ยังไม่มีความสามารถรับรู้สภาพแวดล้อมได้อย่างละเอียด
2. ขั้นฝึกหัดคำสั่ง เป็นช่วงอายุ 6-8 ปี เด็กจะรับรู้สภาพแวดล้อม บทบาทของตนเองต่อผู้อื่น รู้จักเกรงกลัวผู้ใหญ่ เด็กจะเห็นว่าคำสั่งหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ

3. ขันยัดหลักแห่งตนเป็นช่วงอายุตั้งแต่ 8 ปีขึ้นไป เด็กสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจและตั้งเกณฑ์ที่เป็นตัวของตัวเองได้

3.1.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) มีความเห็นว่าการพัฒนาของจริยธรรมจะเป็นไปตามลำดับขั้น ไม่มีการข้ามขั้น เพราะความคิดทางด้านจริยธรรมของคนจะมีการพัฒนาจากขั้นต่ำที่มุ่งผลประโยชน์ส่วนตน มองใกล้ตัวไปสู่ขั้นที่สูงที่มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม มองสังคมที่ไกลตัวออกไป

4. ผลงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างจริยธรรมในโรงเรียนให้นักเรียนระดับประถมศึกษา

บุญเลิศ อนุवार (2538: บทคัดย่อ) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษานี้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจริยธรรมระดับประถมศึกษาในปี 2537 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 154 คน ผลจากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนจริยธรรมระดับประถมศึกษา มี 5 ประการ เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุดได้ดังนี้ คือ คุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านบุคลิกภาพ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการสอน และด้านวิชาการ คุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรมที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดนี้ ประกอบด้วยคุณลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรมไม่อคติ มีพรหมวิหาร 4 (คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักษาจรรยาบรรณของความเป็นครู มีความรักและศรัทธาในอาชีพครูและประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถือเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

วิทยา เกื้อดวง (2542: 59-91) ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง องค์ประกอบที่สนับสนุนการได้รับรางวัลดีเด่นของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในเขตการศึกษา 3 (ครอบคลุม 5 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา) ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่นระดับจังหวัด ลำดับที่ 1 2 และ 3 ประจำปีการศึกษา 2541 จาก 12 กิจกรรม ได้แก่ ครูดีเด่นด้านภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา พลานามัย ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ การงานพื้นฐานอาชีพ ภาษาต่างประเทศ นานา และจริยศึกษา จำนวน 180 คน และได้รวบรวมข้อมูลประชากรทั้งหมด 180 คน

องค์ประกอบที่ทำการศึกษา 4 ตัว ได้แก่ ด้านตัวครู (ผู้ได้รับรางวัล) ด้านผู้บริหารโรงเรียน ด้านโรงเรียน และด้านตัวนักเรียน

ผลจากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการได้รับรางวัลดีเด่นของครูประถมศึกษาเหล่านี้ ได้แก่

1. ด้านตัวครู ลักษณะส่วนบุคคลที่มีอิทธิพล ได้แก่ การให้ความสนใจวางแผนการทำงาน ศึกษาหาความรู้ และยอมรับฟังคำติชมจากเพื่อนหรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งแสดงว่าครูเหล่านี้มีความเอาใจใส่ต่อการทำงาน

อีกประการหนึ่ง คือ แรงจูงใจซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญมาก ครูเหล่านี้มีแรงจูงใจ 3 อย่าง คือ ต้องการความสำเร็จ ต้องการเป็นแบบอย่างที่ดี และต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่ แรงจูงใจทั้ง 3 ประการแสดงถึงการเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น แน่วแน่ในงานที่ทำ

2. ด้านผู้บริหารพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีลักษณะเอื้ออำนวยหลายประการ ได้แก่ ส่งเสริมให้ครูสอนหลาย ๆ วิธี ให้คำปรึกษา ส่งเสริมให้เข้าอบรม ประชุม สัมมนา และให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของโรงเรียน แสดงว่าผู้บริหารให้การส่งเสริม และสนับสนุนการทำงานของครูเหล่านี้เป็นอย่างดี

3. ด้านโรงเรียนพบว่า บรรยากาศการทำงานระหว่างเพื่อนครูจะเป็นลักษณะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้เกียรติยกย่องกัน ซึ่งเป็นบรรยากาศการทำงานที่ดีต่อการสร้างผลงาน

ส่วนสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ช่วยสนับสนุน ได้แก่ บริเวณโรงเรียนสะอาด มีสนามหญ้าให้นักเรียนออกกำลังกาย และมีต้นไม้ให้ร่มเงา

4. ด้านนักเรียนพบว่า นักเรียนมีความขยัน อดทน รู้จักรับผิดชอบ มีความสามารถในการเข้าร่วมแข่งขันและได้รับรางวัลในงานวันประเพณีศึกษาระดับอำเภอ

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรของการศึกษานี้ ได้แก่

1.1 โรงเรียนที่มีการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และได้รับรางวัลการจัดจรรยาวัชศึกษาดีเด่นของกระทรวงศึกษาธิการ ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2544 (5 ปีย้อนหลัง) และตั้งอยู่ใน 14 จังหวัดภาคใต้ ประชากรที่ใช้ศึกษานี้มีทั้งหมด 59 โรงเรียน โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้อำนวยการหรือผู้บริหารโรงเรียน เก็บข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา 32 ชุด (ร้อยละ 54)

การเลือกศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 (นักเรียนอายุ 9-12 ปี) เนื่องจากผลการศึกษาเรื่องจริยธรรมในประเทศไทยของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538: 68) และสุรเชษฐ์ ชีระมณี (2545: 74-75) พบว่า ช่วงของชั้นเรียน (ป.4-ป.6) และช่วงอายุของนักเรียน (9-12 ปี)

เป็นวัยที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในการปลูกฝังจริยธรรมและจะทำให้จริยธรรมเหล่านั้นติดตัวไปจนเป็นผู้ใหญ่

1.2 ครู ผู้สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และได้รับรางวัลผู้มีผลงานด้านจริยศึกษาดีเด่น ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2544 และสอนอยู่โรงเรียนใน 14 จังหวัดภาคใต้ ประชากรครูมีทั้งหมด 66 คน ซึ่งเก็บข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา 30 ชุด (ร้อยละ 45)

ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้ง 62 ชุดนี้จะนำมาวิเคราะห์ผลและตอบโจทย์วิจัยข้อ 1 และ 2

2. การคัดเลือกตัวอย่าง

ในการศึกษาเพื่อจะตอบโจทย์วิจัยข้อ 3 ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกผู้ที่ตอบแบบสอบถามและส่งกลับมา 62 คน จากนั้นจึงคัดเลือกมาทั้งหมด 16 คน เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน 6 คน และครู 10 คน ที่ได้รับรางวัลและในการคัดเลือกใช้หลักเกณฑ์ คือ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์สามเส้า (Triangulation) จึงเลือกโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ที่ประชาชนมากกว่าร้อยละ 50 นับถือศาสนาพุทธ 3 โรงเรียนโดยกระจายตามแต่ละจังหวัด และครูที่เป็นพุทธ 3 คนกลุ่มหนึ่ง และเลือกโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งประชาชนมากกว่าร้อยละ 50 นับถือศาสนาอิสลาม 3 โรงเรียนโดยกระจายตามแต่ละจังหวัด และครูนับถืออิสลาม 3 คนอีกกลุ่มหนึ่ง

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้มี 2 ประเภท คือ

1. แบบสอบถาม ซึ่งใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมที่ให้ความสำคัญ วิธีการที่ใช้และได้ผลดี ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสร้างจริยธรรม ซึ่งจะใช้ตอบโจทย์วิจัยข้อ 1 และ 2

แบบสอบถามนี้แยกออกเป็น 2 ชุด คือ ชุดหนึ่งถามผู้อำนวยการโรงเรียนที่ได้รับรางวัล และอีกชุดหนึ่งถามครูผู้ได้รับรางวัล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามทั้ง 2 ชุด ใช้ส่งทางไปรษณีย์

2. แนวคำถาม ซึ่งจะใช้ตอบโจทย์วิจัยข้อ 3 จะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้สัมภาษณ์จะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในประเด็นคำถาม (แนวคำถาม) ที่จัดเตรียมไว้ และให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายโดยละเอียด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยนี้มี 2 ประเภท ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ แบบสอบถาม และแนวคำถาม ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือทั้ง 2 กระทำโดยการหาความเชื่อถือได้ (Reliability) และความตรงประเด็น (Validity) ดังนี้

1. การหาความเชื่อถือได้ เพื่อให้ได้คำถามที่น่าเชื่อถือได้นั้น ในการวิจัยนี้ได้ใช้หลักเกณฑ์ 2 ประการ ดังนี้ คือ

1.1 ทบทวนวรรณกรรมจากแนวความคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากประสบการณ์ของผู้วิจัย แล้วจึงนำมาตั้งเป็นคำถาม

1.2 เมื่อได้ข้อคำถามจากข้อ 1.1 แล้ว จึงนำไปทดลองใช้ชักถามกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จากนั้นจึงนำข้อคำถามมาปรับปรุงให้ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

2. การหาความตรงประเด็น ในการวิจัยนี้ได้หาความตรงประเด็นโดยมีหลักเกณฑ์ 3 ประการ ดังนี้ คือ

2.1 ความเป็นคนใน (Emic) ผู้วิจัยมีอาชีพสอนหนังสือเหมือนกับครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และผู้วิจัยมีความสนใจเรื่องการสร้างจริยธรรมและเริ่มทำงานด้านจริยธรรมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 ใช้วิธีการชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography)

2.3 ใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) โดยการทดสอบสามเส้าในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือ

2.3.1 แหล่งข้อมูลได้ทำการตรวจสอบโดยพิจารณาจากสถานที่ (จังหวัด) ที่ต่างกัน และศาสนาที่ต่างกัน (พุทธกับอิสลาม)

2.3.2 ทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎีที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อสมมติฐานชั่วคราวจะเปรียบเทียบกับทฤษฎีอื่น ๆ

2.3.3 ผลงานวิจัย กล่าวคือ ผลงานวิจัยนี้จะนำไปเปรียบเทียบกับผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกตามประเภทของข้อมูลที่เก็บรวบรวม มีดังนี้

1. แบบสอบถาม ข้อมูลที่ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างหรือพัฒนาจริยธรรม

2. แนวคำถาม ข้อมูลที่ใช้แนวคำถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลัง สิ่งจูงใจ และปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ครูหรือผู้อำนวยการมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาจริยธรรมให้นักเรียน

การอภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการสร้างหรือพัฒนาจริยธรรมของสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลการจัดการจัดจริยศึกษาดีเด่นระดับประถมศึกษาในภาคใต้เป็นงานวิจัยที่ต่อเนื่องจากงานวิจัยเรื่องกระบวนการทางจริยธรรมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งดำเนินการวิจัยเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2545 และผลจากงานวิจัยนี้พบว่านักศึกษามีจริยธรรมที่ตนเองยึดถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันเป็นจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังในวัยเด็ก ขณะที่เรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำวิจัยต่อไปโดยมุ่งศึกษาถึงการสร้างหรือพัฒนาจริยธรรมในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 และจากการศึกษามีสิ่งที่ค้นพบ 3 ประการตามโจทย์การวิจัยดังนี้ คือ

ตอบโจทย์วิจัยข้อ 1 จริยธรรมที่โรงเรียนและครูที่ได้รับรางวัลการจัดการจัดจริยศึกษาดีเด่นของภาคใต้ เมื่อปี พ.ศ. 2540-2544 ให้ความสำคัญมากมี 5 กลุ่มจริยธรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

อันดับที่ 1 ได้แก่ การมีมารยาทและไม่ประพฤติล่วงความลับสุจริต

อันดับที่ 2 มี 2 กลุ่ม ได้แก่ การรักษาวินัยและความรับผิดชอบ

อันดับที่ 3 ได้แก่ ความซื่อสัตย์

อันดับที่ 4 ได้แก่ การเห็นแก่ประโยชน์สุขของผู้อื่น

สิ่งที่ค้นพบนี้เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษา (สุรเชษฐ์ ชีระมณี, 2545: 77-84) พบว่า จากงานวิจัย กระบวนการทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ทำให้สามารถจัดกลุ่มจริยธรรมได้เป็น 12 กลุ่ม แต่ครูและโรงเรียนที่ได้รับรางวัลเหล่านี้มุ่งเน้นหรือให้ความสำคัญกับจริยธรรมเพียง 5 กลุ่ม ดังที่กล่าวมาข้างต้น

ตอบโจทย์วิจัยข้อ 2 วิธีการที่ใช้ในการสร้างหรือพัฒนาจริยธรรมจนได้รับความสำเร็จ

ในการพัฒนาจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งมีอายุระหว่าง 9-12 ปีนี้ยังเป็นเด็ก วิธีการถ่ายทอดจึงต้องอาศัยอุปกรณ์และการสอดแทรกความสนุกสนานต่าง ๆ จากการสำรวจ รวบรวม และจัดกลุ่มของกิจกรรมที่ครูและโรงเรียนได้ทดลองใช้จนประสบความสำเร็จมาแล้ว ซึ่งผู้ที่สนใจสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้นั้น กิจกรรมเหล่านี้มี 32 กิจกรรม ได้แก่

1.1 การทำความเคารพครูด้วยการไหว้หน้าประตูโรงเรียนในการมาโรงเรียนตอนเช้า และกลับบ้านตอนเย็น

- 1.2 นำนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธไปวัดเพื่อให้พระอบรมสั่งสอน ส่วนเด็กที่นับถือศาสนาอิสลามให้ครูที่นับถืออิสลามนำไปมัสยิดให้โต๊ะอิหม่ามอบรมสั่งสอน
- 1.3 เยี่ยมบ้านนักเรียน ได้แก่ ให้ครูประจำชั้นไปพบผู้ปกครองนักเรียนที่บ้านเพื่อซักถามและศึกษาความประพฤติของนักเรียน
- 1.4 เชิญผู้ปกครองและผู้นำท้องถิ่นให้มาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและให้ช่วยสอดส่องดูแลความประพฤติของนักเรียน
- 1.5 จัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา
- 1.6 เชิญวิทยากร เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น มาอบรมสั่งสอนเรื่องจริยธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 1.7 เล่นิทานที่สอดแทรกจริยธรรม
- 1.8 จัดประกวดต่าง ๆ เช่น การไหว้ที่สวยงาม โครงการทางจริยศึกษา ศาสนา การมีมารยาท การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เอกลักษณ์ไทย ตอบปัญหาธรรม และอื่น ๆ
- 1.9 บรรพชาภาคฤดูร้อน (เฉพาะโรงเรียนที่นักเรียนส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ)
- 1.10 ให้ครูเวรอบรมนักเรียนที่หน้าเสาธงในตอนเช้าทุกวัน
- 1.11 พานักเรียนเข้าค่ายจริยธรรม
- 1.12 ให้มีการร้องเพลงปลุกใจและเพลงที่คัดเลือกมาซึ่งสอดแทรกจริยธรรมพร้อมกับมีท่าเต้น
- 1.13 ให้มีกิจกรรมค้นหาคนดี
- 1.14 ให้มีการทัศนศึกษาออกสถานที่ เช่น วัด มัสยิด สถานที่ราชการที่มีความสำคัญของชาติ
- 1.15 จัดกลุ่มแล้วแบ่งพื้นที่บริเวณโรงเรียนเพื่อดูแลความสะอาด เขียนคำขวัญ ตกแต่งพื้นที่ให้ร่มรื่น
- 1.16 จัดกลุ่มสหกรณ์ อาหารกลางวัน เพื่อฝึกให้นักเรียนทำธุรกิจและมีความรับผิดชอบ
- 1.17 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง
- 1.18 ครอบบรมในห้องเรียนก่อนการเรียนทุกเช้า
- 1.19 นักเรียนมาช่วยกันเขียน กฎ ระเบียบเพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกัน
- 1.20 ให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธสวดมนต์
- 1.21 ให้นักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียน
- 1.22 อบรมศาสนาทุกวันศุกร์โดยแยกเด็กที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลาม
- 1.23 ตั้งสารวัตรนักเรียนช่วยงานครู
- 1.24 แทรกจริยธรรมในเนื้อหาการเรียนทุกวิชา
- 1.25 จัดภูมิทัศน์ในโรงเรียนให้สะอาด ร่มรื่น มีที่นั่ง
- 1.26 บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมและชุมชน เช่น การปลูกป่า เยี่ยมคนชรา เก็บขยะร่วมบริจาคเพื่อการกุศล เป็นต้น
- 1.27 จัดตั้งธนาคารความดี

- 1.28 มีครูเวรคอยตรวจการแต่งกายหน้าประตูโรงเรียนตอนเช้าและหลังเลิกเรียน
- 1.29 จัดตั้งคณะกรรมการนักเรียนช่วยควบคุมติดตามผลงานด้านจริยธรรม
- 1.30 มีโครงการสะสมทรัพย์ที่ครูทุกวัน
- 1.31 ครูผู้สอนจะเสนอแนะให้นำคุณธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน มีสมุดบันทึกความดีนำไปให้ผู้ปกครองเซ็นรับทราบ
- 1.32 ให้ฝึกแต่งเรื่องและเล่านิทานที่เกี่ยวกับจริยธรรมในชีวิตประจำวัน และจัดทำแฟ้มงานด้านจริยธรรม

การนำกิจกรรมทั้ง 32 กิจกรรมไปใช้มีข้อเสนอแนะดังนี้ คือ

1. อาจใช้กิจกรรมหลาย ๆ อย่าง พร้อม ๆ กัน
2. จัดช่วงเวลาและระยะเวลาทำกิจกรรมให้เหมาะสมกับเวลาเรียนของแต่ละชั้น
3. การทำกิจกรรมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับงบประมาณ

นอกจากใช้กิจกรรมข้างต้นแล้วการพัฒนาจริยธรรมให้ประสบผลสำเร็จต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ มาสนับสนุนอีก ได้แก่

1. การให้รางวัล เมื่อนักเรียนทำความดีควรมีรางวัลให้เพื่อย้ำการเรียนรู้ในสิ่งที่ดี การให้รางวัลมีดังนี้

- 1.1 มอบประกาศนียบัตร
- 1.2 ยกย่อง ชมเชย หน้าเสาธง
- 1.3 มอบสิ่งของ อุปกรณ์การเรียน
- 1.4 ติดชื่อคนดีหน้าห้อง หรือที่ปิดประกาศ
- 1.5 กล่าวยกย่องในชั้นเรียน เป็นต้น

2. การเน้นย้ำ กล่าวคือ กิจกรรมที่ให้นักเรียนทำเนื่องจากช่วงอายุของเด็ก 9-12 ปี การจะสร้างการเรียนรู้ให้ได้ผลควรใช้การกระทำที่ซ้ำบ่อย ๆ และต่อเนื่องกันอย่างสม่ำเสมอจึงจะได้ผล

3. กิจกรรมควรเน้นภาคปฏิบัติ ให้เด็กเห็นของจริง และใกล้เคียงกับการดำรงชีวิตประจำวัน

4. การมีส่วนร่วมควรให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมให้มาก เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ฝึกความรับผิดชอบ และเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้ถูกบังคับให้ทำแต่สมัครใจทำด้วยตนเอง

5. มีการประเมินผล ติดตามผล และปรับปรุงกิจกรรมอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้

6. การดำเนินงานในส่วน of ครูและผู้บริหารโรงเรียนควรมีลักษณะ ดังนี้

6.1 ปฏิบัติตนเองให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เพราะเด็กจะเลียนแบบและใช้ครูเป็นตัวแบบในการกำหนดบุคลิกภาพของตน

6.2 ประชุมครูเพื่อให้ตระหนักและให้ความสำคัญกับงานด้านจริยธรรม มีการตั้งกรรมการหรือคณะทำงานในแต่ละด้าน พร้อมทั้งเสนอผลงานอย่างสม่ำเสมอ

6.3 ครูต้องมีความรัก เมตตาเป็นที่ตั้งในการสั่งสอนจริยธรรมแก่เด็ก เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการความอบอุ่น เมื่อเด็กมีความศรัทธาในตัวครู ก็จะเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

6.4 ควรมีรางวัลให้แก่ครูที่ดำเนินงานด้านจริยธรรมด้วยความมานะ พยายาม อุทิศสละ และเสียสละ ซึ่งอาจเป็นรางวัล (สิ่งของหรือคำยกย่องหรือติดประกาศ) ที่มอบให้กันเองภายในโรงเรียนก็ได้

ตอบโจทยี่วิจัยข้อ 3 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง การสร้าง หรือการพัฒนาจริยธรรมให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องอาศัยผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด คือ ครู และผู้อำนวยการโรงเรียน บุคคลทั้ง 2 ถ้าเป็นผู้ที่มีความสนใจ และมีจิตใจที่มุ่งมั่นในการสร้างหรือพัฒนาจริยธรรมให้แก่เด็ก การดำเนินงานก็จะประสบความสำเร็จไปด้วยดี

จากการศึกษานี้ พบว่า ครูและผู้อำนวยการที่ได้รับรางวัลเหล่านี้ เป็นผู้ที่มีความสนใจในศาสนามาตั้งแต่เด็ก โดยมีบุคคลที่ตนเคารพมาก เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย คนใดคนหนึ่งที่ตนอยู่ด้วยในวัยเด็ก คอยแนะนำสั่งสอนจนเป็นศาสนิกชนที่เคร่งครัด และยึดคำสอนทางศาสนาเพื่อเป็นกำลังใจในยามท้อแท้จึงทำให้เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะทำงานด้านจริยธรรม

ปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะ

การสร้างจริยธรรมในสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลการจัดจริยศึกษาดีเด่นของภาคใต้ ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 นั้น การดำเนินงานดังกล่าวได้ประสบกับปัญหาต่าง ๆ และทางโรงเรียนหรือสถานศึกษาเหล่านั้นได้หาแนวทางแก้ไข ลองผิดลองถูก จนพบแนวทางแก้ไขที่ถูกต้อง และมีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานเกี่ยวกับการสร้างจริยธรรมในอนาคต ดังนี้

ปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะในการสร้างจริยธรรมให้นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ประเด็น	ปัญหา	แนวทางแก้ไข	ข้อเสนอแนะ
1. ผู้บริหาร	1. มีงานด้านอื่น ๆ มาก 2. ผู้บริหารไม่สนใจติดตามประเมินผล	1. ให้ผู้บริหารแบ่งเวลาและตั้งคณะทำงานมาดูแลแทนและมีครูเวรคอยทำงาน 2. ผู้บริหารต้องประชุมชี้แจงแก่ครูเพื่อให้เห็นว่าเป็นงานสำคัญ	1. ผู้บริหารต้องสนใจจึงจะทำให้เกิดผล 2. หาความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ที่ทำงานด้านจริยธรรม
2. ครู	1. ขาดความสนใจ 2. มีงานอื่น ๆ มาก	1. สร้างขวัญ กำลังใจ 2. ประชุมครูที่ทำงานหรือสนใจด้านจริยธรรม แล้วช่วยกันทำงานเป็นทีม	1. ครูต้องสร้างความพร้อมให้แก่เด็ก โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและทำให้เด็กรัก 2. มีคณะทำงานเป็นชุดๆ 3. ครูต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก
3. อุปกรณ์และสื่อการสอน	1. สื่อมีน้อย 2. ครูขาดทักษะในการผลิตสื่อการสอน 3. ขาดงบประมาณ	1. ครูผู้สอนจะเป็นผู้จัดทำอุปกรณ์ด้วยตนเอง และควรให้นักเรียนมาช่วยเพื่อแสดงถึงการมีส่วนร่วม 2. บูรณาการสื่อให้มีเนื้อหาไปในทางเดียวกัน	1. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อการสอน 2. ใช้สื่อที่หลากหลาย และเน้นการปฏิบัติ 3. สื่อการสอนทั้งหลายควรเน้นการสร้างประสบการณ์เพื่อจูงใจให้เกิดความสนใจ
4. เนื้อหา	1. เน้นเนื้อหาทางด้านศาสนามากเกินไป 2. เนื้อหาไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ในท้องถิ่น	1. ให้ผู้ปกครอง/ผู้นำศาสนา/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำเนื้อหา 2. แทรกเนื้อหาด้านจริยธรรมในทุกวิชา	1. หมุนเวียนกิจกรรมอย่าให้ซ้ำซาก

ปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะในการสร้างจริยธรรมให้นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 (ต่อ)

ประเด็น	ปัญหา	แนวทางแก้ไข	ข้อเสนอแนะ
5. ตัวนักเรียน	1. ไม่สนใจ เพราะมีเนื้อหาเน้นศาสนา มากเกินไป 2. เลียนแบบสิ่งไม่ดีในสังคม ซึ่งได้รับผ่านสื่อต่าง ๆ 3. มาจากครอบครัวที่มีปัญหา 4. ปฏิบัติตนดีเฉพาะในโรงเรียน เพราะที่บ้านไม่กวดขัน	1. ครูต้องให้ความอบอุ่น ความรัก ด้วยการติชมให้กำลังใจ 2. ให้มีโครงการครูเยี่ยมบ้านนักเรียน 3. ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย 4. ให้ความสนใจและดูแลเด็กที่มีปัญหาเป็นกรณีพิเศษ	1. เน้นให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม 2. ต้องมีสิ่งจูงใจ (รางวัล) เพื่อให้เกิดความสนใจและสร้างการเรียนรู้ ทำได้ดี
6. สิ่งแวดล้อม	1. สิ่งแวดล้อมนอกโรงเรียนไม่ดี มีอบายมุขมาก 2. สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่นักเรียนอาศัยมีสิ่งชั่วอยู่มาก	1. ประชุมผู้ปกครองให้ช่วยสอดส่องดูแลนักเรียน 2. ครูผู้สอนจะต้องอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม พร้อมทั้งแนะนำสิ่งที่ดีที่ควรทำและสิ่งไม่ดีที่หนีให้พ้น 3. ขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนให้ลด ละ เลิกอบายมุขภายในชุมชน	1. ให้ความสนใจนักเรียนที่มีปัญหาเป็นพิเศษ เพื่อไม่ให้มาชักชวนนักเรียนคนอื่น ๆ ไปในทางที่ผิด 2. ต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู-นักเรียน-ผู้ปกครองให้มีการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ 3. ชักชวนผู้นำชุมชนทั้งหลายให้เข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อจะสำรวจการให้ความสำคัญของจริยธรรม วิธีการสร้างจริยธรรม ตลอดจนปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะของการดำเนินงานด้านจริยธรรมของโรงเรียนที่มีการสอนในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 และได้รับรางวัลการจัดจรรยาศึกษาดีเด่นของภาคใต้ เมื่อปี พ.ศ. 2540-2544 ซึ่งผลจากการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่โรงเรียนทั้งหลายที่จะนำไปใช้สร้างหรือพัฒนาจริยธรรมให้นักเรียนของตน วัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อนี้จะตอบโจทย์วิจัยข้อ 1 และ 2

วัตถุประสงค์ประการที่สอง เพื่อต้องการทราบปัจจัยที่ทำให้บุคคล (ได้แก่ ครูและผู้อำนวยการ) ทำงานด้านจริยธรรมจนได้รับรางวัล ซึ่งเป็นการตอบใจวิทยวิจัยข้อ 3

จากวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด สำหรับวัตถุประสงค์ประการที่ 1 ได้ใช้แบบสอบถามส่งทางไปรษณีย์ไปให้ครูและผู้อำนวยการทุกคนที่ได้รับรางวัลช่วงปี พ.ศ. 2540-2544 และได้รับแบบสอบถามกลับมา 62 ชุด (ร้อยละ 50) จากนั้นจึงนำข้อมูลมาจัดกลุ่ม แยกประเภทให้เป็นหมวดหมู่ ส่วนการจัดอันดับของจริยธรรม 5 กลุ่มที่ให้ความสำคัญมาก-น้อยต่างกันนั้นได้วิเคราะห์โดยให้น้ำหนัก (Weighting) เป็นคะแนนของแต่ละอันดับ จากนั้นจึงนำคะแนนทั้งหมดมารวมกันแล้วให้กลุ่มจริยธรรมที่มีคะแนนสูงสุดเป็นอันดับ 1 และรองลงมาตามลำดับ

ส่วนวัตถุประสงค์ประการที่ 2 ซึ่งเป็นการหาคำตอบว่าทำไมครูและผู้อำนวยการโรงเรียนที่ได้รับรางวัลเหล่านี้จึงมีความสนใจทำงานด้านจริยธรรม ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยตั้งข้อสมมติฐานชั่วคราว เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แนวคำถามการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลใช้วิธีหาตีพันธุวรรณา และศึกษาประวัติชีวิต ตรวจสอบความตรงประเด็นโดยใช้วิธีการสามเส้า

ผลจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาจริยธรรมที่ได้ผลนั้นมีขั้นตอนดำเนินงานดังนี้ คือ

1. เลือกจริยธรรมที่จะพัฒนา ผลจากงานวิจัยนี้ได้นำเสนอ 5 กลุ่มจริยธรรม
2. เลือกกิจกรรมที่เหมาะสม ซึ่งมีกิจกรรมที่ผ่านการทดลองแล้วว่าปฏิบัติได้ผลดี มี 32 กิจกรรม
3. ได้รับความสนับสนุนจากผู้มีอำนาจและมีการติดตามผลงาน
4. อื่น ๆ ได้แก่ มีการให้รางวัล สอนแบบย้ำบ่อย ๆ ให้เด็กมีส่วนร่วม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษามีดังนี้ คือ

1. ครูผู้สอนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการสร้างจริยธรรมให้เด็กนักเรียนชั้นประถมปีที่ 4-6 จึงควรให้ความสำคัญ ให้กำลังใจ จัดหาอุปกรณ์ งบประมาณให้
2. การสร้างจริยธรรมควรดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องกันไปเน้นกิจกรรมการทำซ้ำ ๆ การให้รางวัล และควรมีการติดตามประเมินผลเพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างการศึกษาให้ครอบคลุมทั่วประเทศเพื่อจะได้ภาพรวมการสร้างจริยธรรมทั้งหมด และเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนสร้างจริยธรรมอย่างเป็นระบบ

2. ควรมีการนำผลงานวิจัยนี้ไปทดลองใช้กับโรงเรียนต่าง ๆ แล้วสรุปผลเพื่อให้ได้วิธีการที่ดีที่สุดในการพัฒนาจริยธรรม แล้วทำการวิจัยประเมินผลและวิจัยปฏิบัติการ เพื่อติดตามและปรับปรุงการดำเนินงานให้เหมาะสมกับพื้นที่ สถานการณ์ และช่วงเวลา

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบกับโรงเรียนและครูที่ไม่ได้รับรางวัลการจัดจรรยาศึกษาดีเด่นว่า มีการสร้างหรือพัฒนาจริยธรรมอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- ชยันต์ วรรณะภุติ. 2537. บทที่ 2 การกำหนดกรอบคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใน **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดวงเดือน พันธุมนาวัน. 2538. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ อนุवार. 2538. **คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนจริยธรรม ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิมลพรรณ อิศรภักดี. 2546. ความแตกต่างของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใน **โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การวิจัยเชิงคุณภาพ**, วันที่ 18-19 สิงหาคม 2546 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิทยา เกื้อดวง. 2542. **องค์ประกอบที่สนับสนุนการได้รับรางวัลดีเด่นของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา 3**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช. 2543. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเชษฐ์ ชีระมณี. 2545. **กระบวนการทัศน์ทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่**. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2537. บทที่ 1 ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ. ใน **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.